

تحلیل فضایی تمایل ساکنین محلات شهر خورموج به گردشگری

علی فولادی خورموجی^۱

چکیده

توزیع فضایی اصولاً چگونگی گسترش یک پدیده از کانون یا کانون‌های اصلی آن را در بین مردمی که آماده پذیرش آن پدیده می‌باشند را توضیح می‌دهد لذا توزیع نامتعادل امکانات و خدمات تأثیر نامطلوبی بر تمایلات و گرایش‌های شهروندان به فعالیت‌های گردشگری خواهد داشت. امروزه سفر و تفریح یکی از نیازهای اساسی بشر به شمار می‌رود، که در قالب فعالیت‌های گردشگری نمود پیدا می‌کند. میزان این علاقه‌مندی و تمایل به گردشگری در همه نواحی یکسان نبوده و تفاوت زیادی در نواحی مختلف وجود دارد. بررسی این تفاوت‌ها مسئله‌ای است که مورد توجه رشته‌های مختلف علمی قرار گرفته است. در این مقاله میزان علاقه و تمایل مردم شهر خورموج به گردشگری و گذران اوقات فراغت استفاده از روش توصیفی - تحلیلی مورد بررسی قرار گرفته است. داده‌های مورد نیاز با استفاده از ۲۹۰ پرسشنامه تکمیل شده در میان سرپرستان خانوار به دست آمده و تحلیل اطلاعات نیز با استفاده از نرم‌افزار spss انجام گرفته است، برای نمایش اطلاعات در نواحی مختلف شهر از نرم‌افزار GIS نیز استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان داد که تمایل محلات مختلف در خانوارهای شهر خورموج یکسان نبوده و تفاوت معنی‌داری در محلات نسبت به گردشگری دیده می‌شود.

واژگان کلیدی: تحلیل فضایی، محله، تمایل، گردشگری، شهر خورموج

۱- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، a.folady@gmail.com

مقدمه

توزیع فضایی اصولاً چگونگی گسترش یک پدیده از کانون یا کانون‌های اصلی آن را در بین مردمی که آمادگی پذیرش آن پدیده می‌باشند توضیح می‌دهد (ابراهیم‌زاده و همکاران، ۱۳۸۶: ۱) در دوران اخیر محیط‌های شهری به کانون ظهور اشکال گوناگون تناقضات فضایی و اجتماعی تبدیل شده است. پر واضح است که هر یک از سطوح تقسیمات کالبدی شهر براساس نیازهای شهروندان، خدمات مختلفی را نیاز داشته و بر این اساس خدمات مختلف نیز بایستی با توجه به آستانه جمعیت، خدمات مورد نیاز در سطح مناطق توزیع شوند، امری که باعث توسعه متعادل مناطق شده و منطبق بر عدالت اجتماعی است. لذا توزیع نامتعادل امکانات و خدمات تأثیر نامطلوبی بر تمایلات و گرایش‌های شهروندان به فعالیت‌های گردشگری خواهد داشت (خاکپور، ۱۳۸۸: ۳). بنابراین هیچ فضایی نمی‌تواند تمام نیازها را بطور کامل برآورده سازد. فضاهایی که بستر مناسب فعالیت در آن قرار گرفته است امکان دستیابی به نیازها و تمایلات را فراهم می‌کند (رفیعیان، ۱۳۸۹، ص ۶۴). بنابراین تحلیل فضایی را می‌توان مقدمه حتمی هر نوع برنامه‌ریزی محیطی دانست (وارثی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۳۹).

امروزه تمایل به فعالیت‌های گردشگری در شهر به‌عنوان صنعتی پویا و در حال رشد معرفی شده است. افزایش زمان اوقات فراغت و درآمد، سهولت در انجام سفر، تمایل شدید افراد جامعه به تمدد اعصاب و نیازمندی‌های شخصی باعث بوجود آمدن تفریحات جدید شده است (بهزاد فر، و زمانیان، ۱۳۸۷: ۹۰). و می‌تواند تبلور و بازتاب خود را در سازمان فضایی محلات و پیوندهای طبیعی، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی در بستر محیط جغرافیایی نسبت به یکدیگر و محیط طبیعی و فعالیت اجتماعی، اقتصادی در چارچوب روابط متقابل پویای انسان و محیط در درون نظام اجتماعی- اقتصادی مسلط زمان شکل دهد (مومنی، و همکاران، ۱۳۸۶: ۲۷۱). در کشورهای در حال توسعه، از جمله ایران که پدیده گردشگری با شدت بیشتر و در مدت کمی گسترش یافته، موجب پیدایش مسائل و معضلات فراوانی شده است. که بیان‌گر ضرورت انجام مطالعات دقیق‌تر در این حوزه است. بویژه در زمینه شناخت میزان علاقه و تمایل مردم نسبت به فضاهای تفریحی- فراغتی و آماده‌سازی برخی از این اماکن بدون توجه و یا توجه اندک به شناخت تمایل مردم به اماکن گردشگری و صرف مبالغ هنگفت در این اماکن سبب شده که بعضی از این سرمایه‌گذاری‌ها به نتیجه مطلوب منجر نشود. ضرورت استفاده بهینه از منابع و امکانات ایجاب می‌نماید که قبل از هر اقدامی در زمینه گردشگری تمایل مردم و گرایش آنان و عوامل تأثیرگذار در میزان تمایل آن‌ها به گردشگری مورد بررسی قرار گیرد.

بیان مسئله

گرایش و تمایل به گردشگری و اقدام به مسافرت امروزه از جمله مسائلی است که ذهن محققان حوزه‌های متفاوت بویژه برنامه‌ریزی گردشگری را به خود مشغول کرده، آن‌ها را به تلاش واداشته هر روز بیش از پیش درباره این انگیزه‌ها و رویاهایی که مسافران را وا می‌دارد تا وقت و سرمایه خود را در این راه هزینه نمایند، به کنکاش بپردازند. هم‌چنین افراد بدین‌منظور به کنش اجتماعی می‌پردازند که نیازهای خود را رفع کنند و رفع نیازها تنها از طریق بده بستان‌ها امکان پذیر است بنابراین بده بستان‌ها و مبادله‌ها نقش اساسی در ساختن انگیزه‌ها و تعاملات انسانی دارد (olman, 1999: 145, C). به طور کلی علاقه و تمایل نسبت به فعالیت گردشگری از دوجنبه که محل تلاقی میان امیال و آرزوهای انسانی و تفوق و برتری طبیعت است، حائز اهمیت است (محمدی، ۱۳۸۶: ۹۵).

با ماشینی‌شدن زندگی شهری، توسعه وسیع شهرنشینی منجر به یکسری مزایا و مسائل رفاهی در شهرها شد، هم‌چنان‌که مشکلات زیادی چون آلودگی صوتی، سر و صدا، ازدحام، هیجانات و غیره را سبب شد (ارمغان، ۱۳۸۸: ۱۲۰). در چنین فضایی افزایش و توسعه وسایل حمل و نقل، کم‌شدن ساعات کار و افزایش دستمزدها که حاصل ماشینی‌شدن زندگی شهری بود، زمینه‌های تمایل به سمت فعالیت‌های گردشگری تعمیم داد این رقابت در عرصه زندگی شهری نابرابری‌هایی را در سطح مناطق شهر ایجاد نمود (رضوانی، ۱۳۷۴: ۸۴). تحلیل فضایی میزان تمایل از فعالیت‌های گردشگری، متأثر از عوامل متعددی است. در این مقاله به تحلیل فضایی متغیرهای فردی (اقتصادی-اجتماعی و کالبدی) که تأثیر زیادی در تمایل به فعالیت گردشگری دارد. مورد بررسی قرار گرفته است. مطالعه جغرافیایی شهر بر مبنای سطوح خرد شهر (محلات شهری) و برنامه‌ریزی مردم محور در راستای استفاده بهینه از سرمایه‌های انسانی، اجتماعی، کالبدی، اقتصادی و ... که به بهبود شرایط اجتماعی-اقتصادی، زیست-محیطی در سطوح بالاتر منجر خواهد شد، از اولویت‌کاری برنامه‌ریزان شهری است، چراکه از یک سو نیازهای اقتصادی و اجتماعی مشترک و از سوی دیگر، نیازهای روانی ایجاب می‌کند که خانوارهای ساکن در یک مکان در قالب یک نظام محله‌ای روابط اجتماعی سالم‌تر و پویاتری داشته باشند (فنی، ۱۳۸۷: ۳). با توجه به نکات فوق هدف اصلی این مقاله تحلیل فضایی تمایل محلات شهر خورموج به گردشگری و گذران اوقات فراغت بوده و براین اساس تلاش شده که به این مسئله پاسخ داده شود که بطور جداگانه محلات شهر خورموج به چه میزان به فعالیت‌های گردشگری تمایل دارند؟ بدین‌ترتیب فرضیه زیر مورد آزمون قرار خواهد گرفت: «تمایل ساکنین محلات شهر خورموج به گردشگری متفاوت است».

مبانی اندیشه‌ای

تعاریف متفاوتی از رابطه انسان و محیط به عمل آمده است. این پژوهش در قالب دیدگاه مکتب جغرافیای رفتار فضایی سعی در تبیین ویژگی‌های تاثیرگذار بر ادراکات و تمایلات افراد در محلات خواهد داشت. فضا ادراک آگاهانه محیط بوسیله انسان است که تاثیر فعالیت‌های انسانی آن را از حالت توده (mass) به فضا (space) درآورده است (نادری و همکاران، ۱۳۸۷: ۸۹). در علم جغرافیا، گردشگر به عنوان باز یگر اصلی فضای گردشگری، دارای کنش متقابل بافضاست. برای درک بهتر فضای گردشگری، فرآیندهای سازنده آن از بعد شیئی (فیزیکی) شامل تأسیسات و خدمات گردشگری، مکان‌های مورد بازدید و نیز بعد اجتماعی و رفتاری مکان‌های مورد بازدید، از شاخص‌های اصلی در بررسی فضای یاد شده است (شکویی و موحد، ۱۳۸۱: ۹۶). در نقشه‌های شناختی، پایگاه‌های اجتماعی-اقتصادی افراد و گروه‌ها، نقش عمده‌ای دارند. زیرا شیوه زندگی طبقات مختلف جامعه در بخش‌های مختلف شهر و محیط زندگی، تفاوت‌های زیادی با هم دارند (شکویی، ۱۳۸۲: ۱۲۹). به نظر می‌رسد رابطه فضا و تمایلات انسانی متقابل است. چراکه در بوم-شناسی ارنست هاگل سازگاری، انعطاف‌پذیری از شرایط محیطی در مورد انسان که ساختار خاص فرهنگی و اجتماعی دارد صدق می‌کند (شکویی، ۱۳۸۲: ۲۲۱). هم‌چنین از نظر "پارک" شهر نظامی از افراد و نهادهای وابسته به هم است که باید به مثابه یک نظم فضایی مورد مطالعه قرار گیرد. در پهنه‌شهری موزایک‌هایی از گروه‌های بسیار متفاوت وجود دارد که هر یک دارای فرهنگ، تاریخچه و منابع خاص خود هستند و براساس فرآیندهای ویژه‌ای برای تملک فضا وارد رقابت‌های اقتصادی می‌شوند (افروغ، ۱۳۷۷: ۱۸۳). امیل دورکیم، تمایزات اجتماعی سبب می‌شود کنترل نیازهای انسان از عهده نهادهای سنتی خارج شده و یک نوع عدم تعادل بین خواسته‌ها و امکانات موجود بوجود آید «ساخت شهر با پیچیدگی و گستردگی مشهود خود، اولین چیزی است که ما را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد. اما چنین ساختی خود بر طبیعت آدمی استوار است و ساخت شهر نمودی از این طبیعت به حساب می‌آید. از سوی دیگر سازمان وسیعی که شهر نام گرفته است و در پی پاسخ به نیازهای ساکنین پا به عرصه وجود نهاده، خود پس از شکل‌گیری به‌مثابه عنصری خارجی بر ساکنین تحمیل می‌شود و براساس طرح و علایق نهفته خود به ساکنین شکل می‌بخشد» (پیران، ۱۳۶۹: ۶۷). بر اساس دیدگاه بوردیو، سرمایه فرهنگی شامل مواردی چون تحصیلات، میزان آگاهی‌های اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی که در آن‌ها قرار می‌گیرند و پیوندهای اجتماعی آن‌ها را دارد. در واقع، از آن‌جا که موضوع توزیع فضایی تمایلات محلات شهر خورموج را دربر می‌گیرد، لذا آگاهی و شناخت لازم از ابعاد گوناگون اوقات فراغت شهروندان در رابطه با سبک زندگی و الگوی مصرف آن‌ها با توجه به وجود تفاوت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که به لحاظ ساختاری و

فضایی در مناطق مختلف شهر خورموج وجود دارد و نیز با توجه به تفاوت در پایگاه‌های اقتصادی و اجتماعی خانوارهای ساکن در این مناطق، می‌توان با استفاده از نظریه بوردیو این ابعاد را مورد تبیین نظری و سپس مورد سنجش عملی قرار داد (پورموسی، ۱۳۹۰: ۵۱). ژان باستیه و برناردز فضایی شهری را این چنین تعریف می‌کنند: فضایی است تاریخی با تمام گذشته‌ای که آثاری از خود بر جای گذاشته: نشانه‌های باستان‌شناسانه، مرزبندی اراضی، مسیر راه‌ها، سازماندهی فضا، یادمان‌ها و نقاط نمادین تا خاطرات جمعی، سنت‌ها و پندارها، تمام این میراث با وجود غیرفعال بودنش، مولد نیروی پایدار است و نقش اساسی بازی می‌کند (ژان باتیسته و برناردز، ۱۳۸۲: ۱۸). در حقیقت رفتارهای فضایی انسان را می‌توان تابع ارزش‌ها و معیارهایی دانست که او در زمان و مکان‌های متفاوت تجربه نموده است. این ارزش‌ها نه تنها برگرفته از شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی او است بلکه در نتیجه شرایطی است که محیط بر او تحمیل می‌نماید و توجه به چنین ارزش‌هایی است، که تمایل او را به تغییر شیوه زندگی و محل سکونت تبیین می‌نماید (Simon, ۱۹۹۱: ۴۱۸). نتیجه این تمایلات با هر انگیزه‌ای که صورت گیرد پیامدهای اجتماعی فضایی را به دنبال خواهد داشت. این فرایند تعامل بین انسان و فضا در قالب دیالکتیک اجتماعی - فضایی میکرو امروزه بیش از گذشته در سطوح (نواحی مختلف شهری) مطرح می‌باشد (سجادی، ۱۳۸۷: ۹۹). در طی سال‌های اخیر تحقیقات نسبتاً چشم‌گیری در زمینه تمایل به گردشگری در سطوح متفاوت انجام پذیرفته است. از جمله آن‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

مطالعات بورگس (۱۹۷۸) در زمینه عوامل موثر در تمایل به فعالیت در فضا که به کیفیت‌های فیزیکی یک مکان تأکید نموده است، و اظهار داشته بین کیفیت‌های فیزیکی یک مکان و معانی (هیجانان و عواطف و احساسات) که از آن دریافت می‌شود ارتباط وجود دارد (Baloglu, S. & Mc Cleary 1999:872). یا در مطالعه‌ای که توسط سن‌مارتین و همکارش (۲۰۰۸) انجام پذیرفته مشخص شده که انسان به طور مستمر در جستجوی کسب و رسیدن به یک وضعیت متعادل و پایدار است. و بر این اساس نیاز و تمایل به ارضای آن در انسان ایجاد انگیزه و در نهایت اقدام به عمل می‌کند (San Martin, H., Rodriguez del Bosque, I. A. 2008:265).

والمسلی و جنکینز (۱۹۹۹)، در تحقیقی که در زمینه تمایل و انگیزش در مورد چند تفرجگاه در استرالیا انجام دادند به این نتیجه دست‌یافته‌اند که متغیرهای سن و جنس از عوامل مهم تأثیرگذار بر میزان تمایل به گردشگری است (Beerli, A., and Martin, J. D. 2004: 626).

هم‌چنین در تحقیقی که توسط کاری و پارکینز انجام گرفته است مشخص شده که فرم شهر و درآمد خانوار نقش مهمی در رفتار گردشگر دارد (Carey and Perkins. 2006:6). در مطالعه‌ای دیگری که به بررسی شباهت‌ها و تفاوت در الگوهای رفتاری مسافرت بین گردشگران بالغ و جوان‌تر

در کشور برزیل پرداخته، مشخص شد که بین سن و الگوهای رفتاری در سفر و ابعاد سفر که عبارتند: انگیزه سفر، فعالیت‌های که در طول مدت سفر انجام می‌پذیرد، سفرهای مربوط به سبک زندگی، نوع و اهداف سفر رابطه وجود دارد. همچنین نتایج این تحقیق نشان داد که بیشترین تفاوت‌ها و شباهت‌ها در رفتار سفر مربوط به مسافران مسن‌تر و جوان‌تر است (Acevedo Claudia Rosa, 2003:225).

بوون و کلارک (۲۰۰۹) رفتارهای گردشگری را پیچیده و از موضوعات مهم بشمار می‌آورند. و بر این اساس فهم بهتر انگیزه و تمایل گردشگر به برنامه‌ریزی، ارایه محصولات و خدمات، ارتباطات، بازاریابی کارآمدتر برای جاذبه‌های گردشگری منجر می‌شود (Niemelä – Titta, 2010: 20).

در مطالعه‌ای دیگری که توسط توسط سنک جان و همکارش انجام پذیرفته، مدل‌های تمایل به گردشگری را به سه حوزه مجزا طبقه‌بندی می‌کند: شناختی، عاطفی و رفتاری. بعد شناختی شامل افکار یا ایده‌های مردم در مورد شی مورد تمایل، معمولاً اشاره به اعتقادات دارد. بعد عاطفی شامل احساسات یا احساسات تجربه‌شده افراد در توجه به پدیده مورد نظر دارد، ابعاد رفتاری تمایل، از اعمال مردم با توجه به پدیده تشکیل شده است. همین‌طور تمایل رفتاری را در چهار بعد: تمایل نسبت به هر جاذبه، تمایل به سمت گردشگری پایدار، تمایل به تاریخ، جامعه، شیوه زندگی و نگرش کلی نسبت به مقصد حایز اهمیت می‌داند (saengchan and Rattana, 2010 : 644&645).

در زمینه تمایل به گردشگری در ایران آثار اندکی به چشم می‌خورد. مثلاً در ارتباط با تمایل مردم به فعالیت‌های گردشگری شهری مقاله‌ای تحت عنوان "تحلیل ادراک شهروندان زاهدانی در توسعه گردشگری چابهار" از کاظمی، (۱۳۸۷) با هدف شناسایی دیدگاه‌ها و ادراکات شهروندان زاهدانی انجام پذیرفته است. یا در تحقیق دیگری تحت عنوان "بررسی و تحلیل الگوی فضایی توریسم شهری" توسط موحد، (۱۳۸۱)، به بررسی میزان علاقه‌مندی گردشگران برای بازدید از شهر اصفهان پرداخته شده است. در این مطالعه مشخص شده که جاذبه‌های معماری و تاریخی بیشترین زمان گردش و مؤثرترین عامل در انتخاب مسیرهای حرکتی است همچنین مطالعه موردی بر روی جزیره کیش توسط ملکی، (۱۳۸۰) تحت عنوان "بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر رضایت‌مندی توریستی" نشان می‌دهد که بین عوامل جمعیتی، اقتصادی، آگاهی توریست، تجربیات توریست، تبلیغات، موقعیت سیاسی ایران، جاذبه‌های توریستی، ملیت و مذهب، و رضایت‌مندی گردشگر رابطه‌ای مثبت و معنی‌دار وجود دارد.

با توجه به نکات فوق می‌توان اظهار داشت که تمایل به گردشگری یکی از عوامل مؤثر بر رونق گردشگری است لذا این تحقیق به منظور بررسی و تحلیل فضایی محلات شهر خورموج در ارتباط با تمایل به فعالیت‌های گردشگری انجام پذیرفته است. چراکه با وجود منابع و ظرفیت‌های ویژه گردشگری، هنوز تمهیدات لازم برای ساماندهی نگرش‌ها در سطح محلات انجام نگرفته و در نتیجه

روند توسعه گردشگری در این شهر بسیار کند است. لذا مطالعه قابلیت‌های توسعه گردشگری و میزان گرایش مردم شهر خورموج می‌تواند زمینه را جهت شناساندن جاذبه‌های گردشگری، و توسعه گردشگری و در نتیجه ایجاد بستری مناسب برای افزایش فرصت‌های شغلی در منطقه فراهم نماید. از دیدگاه نظریه نیاز، آبراهام ماسلو که نیازهای هر انسان را به پنج‌دسته به ترتیب اولویت تقسیم می‌نماید (رفیع‌پور، ۱۳۶۴: ۴۴). به مسئله تحقیق نگاه کنیم، می‌توان گفت که نیاز به گذران اوقات فراغت در سطح سوم، (نیاز به محبت و تعلق و سطح پنجم نیاز به خویش‌نمایی و تحقق خویش‌ن) قرار دارد. انسان موجودی است که با حضور در طبیعت به نوعی آرامش و سکینه خاطر دست می‌یابد. و این نیاز با افزایش شهرنشینی و افزایش فاصله انسان از طبیعت شدت می‌یابد. بر این‌اساس امروزه حضور در طبیعت و گذران اوقات فراغت در طبیعت به عنوان یکی از نیازهای اساسی انسان‌هایی که در شهر ساکن هستند شناخته شده و اکثراً سعی می‌کنند با حضور در طبیعت برای خود نوعی آرامش روحی و روانی فراهم کنند (هرچند که سطح فرهنگ هر جامعه در جایگاه نیاز به گذران اوقات فراغت و تمایل به آن تفاوت‌های زیادی برجای می‌گذارد). به گونه‌ای که گویی در جوامع با فرهنگ بالا، نیاز به گذران اوقات فراغت تقریباً به عنوان جزئی از نیازهای جسمی - سطح نخست - محسوب می‌شود).

از دیدگاه نظریه جاذبه-دافعه نیز مردم به این دلیل مسافرت می‌کنند که به وسیله نیروهایی، دفع و یا جذب می‌شوند، (جارونی و فرقانی، ۱۳۸۸: ۱۳۰). بر مبنای این نظریه جاذبه‌های گردشگری یکی از عوامل موثر در ایجاد تمایل به انجام فعالیت‌های گردشگری محسوب می‌شوند و هر قدر که جاذبه‌ها از کشش بیشتری برخوردار باشند در ایجاد تمایل تاثیر بیشتری خواهند گذاشت. این نظریه اشاره به این موضوع دارد که آن دسته از افرادی که از سطح انگیزتگی پایین برخوردارند، بدنبال انتخاب‌هایی هستند که ریسک کمتری دارد و به همین سبب محل‌های تکراری، رضایت بیشتری برای آن‌ها فراهم می‌سازد. از جهت دیگر افرادی که از سطح انگیزتگی بالایی برخوردارند، محل‌های جدید، غذاهای جدید و مسائل چالش‌برانگیز، موجب رضایت بیشتری برای آنان می‌شود (رنجبران، ۱۳۸۶: ۶۹).

از نظر تئوری رفتار برنامه‌ریزی‌شده (TBD)^۱ رفتار گردشگر توسط باورهای هنجاری و اعتقادات کنترل‌شده انجام می‌پذیرد. و این عامل مهمی در تسهیل یا ممانعت از سفر نام برده می‌شود (Carey and Perkins. 2006:6)، از دیدگاه چرخه عمر گردشگری، که از نظریه چرخه حیات تبعیت می‌کند. تمایل به گردشگری را می‌توان تبیین نمود. بر این‌اساس ممکن است که یک جاذبه گردشگری مراحل زیر را طی نماید؛ ۱- معرفی یک پدیده یا مقصد جدید تحریک‌آمیز و رونق

1- Theory of Planned Behaviour

توریسم. ۲- تثبیت و جذب توده مردم. ۳- کاهش نرخ رشد در نتیجه کاهش کیفیت خدمات ۴- نرخ رشد منفی و اضمحلال. (کارملو جی. لئون، ۱۹۹۵: ۲) و (اسلام، ۱۳۸۲: ۲۸۱). بر این اساس در مراحل ابتدایی گردشگران حادثه‌جو و تنوع‌طلب هستند که گرایش دارند به نواحی ناشناخته سفر نمایند، با افزایش شناخت و جذب امکانات تعداد بیشتری از گردشگران برای بازدید به این منطقه می‌آیند. به مرور این منطقه به مرحله اشباع رسیده و حضور گردشگران انبوه باعث از دست رفتن اهمیت جاذبه‌های گردشگری شده و تعداد گردشگران کاهش می‌یابد، حتی ممکن است که دیگر استقبال از این جاذبه صورت نپذیرد. تا شاید پس از طی مدت زمانی مجدداً این ناحیه احیا شود. بر این اساس گردشگر حادثه‌جو در جستجوی یافتن مقاصد ناآشنا و بکر و دست‌نخورده است. برعکس گردشگران منفعل و طرفدار محیط آشنا، مقصد دوم دم‌دست را ترجیح می‌دهد. افراد باطبع ملایم (ترکیبی از این دو شکل) به سوی گردشگاه‌های توسعه یافته‌تر که در جهت رشد و ترقی در حرکت می‌باشند، گرایش دارند (لومسدن، لس، ۱۳۸۰: ۳۴۴).

روش تحقیق

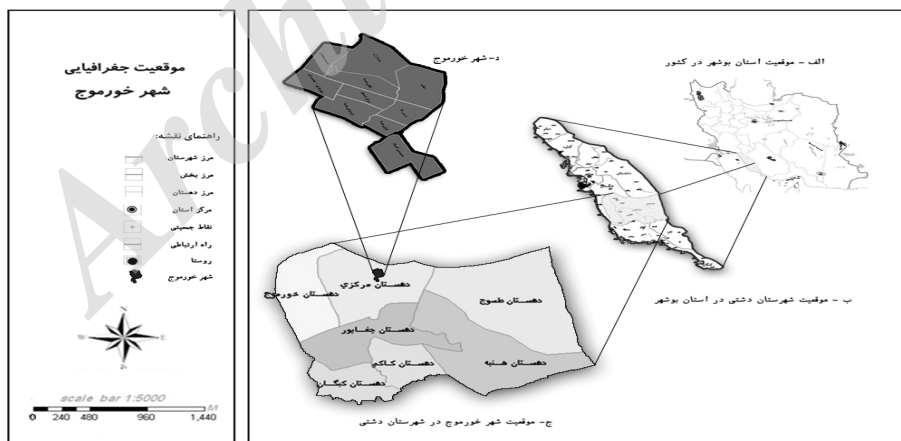
در این تحقیق از روش توصیفی و تحلیلی استفاده شده است. با بهره‌گیری از روش توصیفی میزان تمایل مردم به گردشگری و جایگاه گردشگری در زندگی محلات شهر خورموج بررسی شده است. جامعه آماری این پژوهش ۶۴۳۵ خانوار ساکن شهر خورموج است. حجم نمونه آماری این پژوهش تعداد ۲۹۰ نفر از سرپرست خانوارهای ساکن شهر خورموج است، که با بهره‌گیری از فرمول کوکران تعیین شده است. تعداد اعضای جامعه نمونه هر محله نیز بر مبنای روش نمونه‌گیری وزنی تعیین شده است (جدول ۱). در درون هر محله نیز اعضای نمونه بصورت تصادفی ساده بدون جایگزینی از میان سرپرستان خانوار هر محله انتخاب شده است.

جدول ۱- تعداد حجم نمونه به تفکیک محلات شهر خورموج

ردیف	محلات	تعداد حجم نمونه	درصد
۱	خمینی آباد	۲۶	۸.۹
۲	کولی ها	۲۷	۹.۳
۳	دشتی ها	۵۴	۱۸.۶
۴	حاتم	۲۷	۹.۳
۵	پاسداران	۲۸	۹.۶
۶	کللی ها	۲۸	۹.۶
۷	بسیجیان	۴	۱.۴
۸	شهریاری - چمران	۲۵	۸.۶
۹	کردوانی ها	۲۵	۸.۶
۱۰	مرکز شهر	۴۶	۱۵.۸
۱۱	مجموع	۲۹۰	۱۰۰

منطقه مورد مطالعه

شهر خورموج به عنوان مرکز شهرستان دشتی در ۸۰ کیلومتری بندر بوشهر و بر سر راه ارتباطی بوشهر به بندرعباس و در طول جغرافیایی ۵۱ درجه و ۱۰ دقیقه الی ۵۱ درجه و ۲۸ دقیقه شرقی و عرض جغرافیایی ۲۹ درجه و ۲ دقیقه الی ۲۹ درجه و ۱۸ دقیقه شمالی واقع شده است.

شکل ۱ - موقعیت جغرافیایی شهر خورموج

بررسی ویژگی‌های محلات شهر خورموج

درواقع، تعریف عمومی پذیرفته‌شده‌ای برای محله وجود ندارد. و برای محلات ویژگی‌های کالبدی، اجتماعی و اقتصادی متفاوتی متصور است. همان‌گونه که شهرها بر حسب تراکم جمعیتی، فرم کالبدی، کارکرد سیاسی - اقتصادی و سایر ویژگی‌های خود متفاوت هستند، هر یک از محله‌های شهر نیز ویژگی‌های منحصر به فردی دارند و این "خصوصیات متمایز محلات، کمک می‌کند تا به شهر به عنوان یک کل، ساختار ببخشند" (سالک، ۱۳۸۶: ۱۵). درواقع محله بصورت یک واحد فیزیکی با هویت کاملاً مشخص اجتماعی، الگوهای مشترک زندگی، استفاده برابر از امکانات و موسسات عمومی، به عنوان ابزار کار برنامه‌ریزان شهری شناخته می‌شود (شکوئی، ۱۳۷۲: ۵۰). در عمل به علت تفاوت‌های ناشی از زیرساخت‌های طبیعی، نوع تصمیم‌گیری‌ها و الگوی برنامه‌ریزی فضایی شاهد فضاهای نابرابر شهری بوده و علاوه نابرابری سیمای فیزیکی محلات شهری از نظر ساخت و بافت، شبکه معابر، مسکن و تسهیلات آن و دسترسی به خدمات گوناگون بر ناهمگونی فضایی محلات شهری می‌افزاید (رستمی و همکاران، ۱۳۸۸: ۲۹). در این‌جا برخی از ویژگی‌های زندگی شهری در سطح محلات شهر خورموج و امکانات در دسترس را مورد ارزیابی قرار می‌دهیم.

ویژگی‌های کالبدی-فیزیکی محلات شهر خورموج

فضای کالبدی محله‌ها باگذشت زمان و برحسب نیازهای ساکنین شکل گرفته است و هر محله ضمن آن که توسط یک مسیر اصلی خود را به بازار شهر یا امتداد آن، وصل می‌کرد، به همان ترتیب خود را از فضای عمومی و پرتحرک آن دور نگه می‌داشت و فضای درون هر محله به گونه‌ای نسبت به مراکز عمومی شهر قرار می‌گرفت که کمتر مورد تردد افراد بیگانه واقع شود (فاطمی، ۱۳۸۷: ۲۸).

محله خمینی آباد

در محله خمینی‌آباد شکل‌گیری بصورت خودرو در اثر مهاجرت روستایی انجام شده است. غالب محله از خدمات و تسهیلات شهری بی‌بهره هستند. این محله در جنوب شهر خورموج قرار گرفته است. وسعت محله ۱۴۴ هکتار بوده و با محله کولی‌ها، اراضی زارعی و بایر مجاورت دارد. جمعیت آن از ۲۵۴۶ نفر در سال ۱۳۷۵ به ۲۹۱۳ نفر در سال ۱۳۸۵ افزایش یافته است. این محله از خدمات تجاری، ورزشی، درمانی، اداری و صنعتی با شعاع عملکرد فرامحله‌ای برخوردار است (مهندسین مشاور مآب، ۱۳۸۳).

محله کولی‌ها

محله کولی‌ها شکل‌گیری آن در ابتدا توسط گروهی از کولی‌ها بوده است. هرچند در ابتدای حضور شکل منسجمی نداشت. ولی با ورود مهاجران شهرستان بنام کردوانی‌ها و زیارتی‌ها تحول بسیاری در فضاهای فیزیکی صورت پذیرفته است. فرسودگی و مستهلک‌شدن معابر بر بی‌کیفیتی محله دامن می‌زند. این محله در جنوب‌غربی شهر خورموج قرار داشته که بوسیله جاده بوشهر به دو نیمه شرقی و غربی تقسیم شده است. در مجاورت محله خمینی‌آباد، دشتی‌ها و کردوانی‌ها قرار دارد. مساحت محله ۵۵ هکتار و جمعیت آن از ۲۵۹۹ نفر در سال ۷۵ به ۲۹۷۳ نفر در سال ۸۵ افزایش یافته است. از عملکردهای فرامحله برخوردار است. این محله بر اساس موقعیت مناسب خود در خدمات تجاری، آموزش عالی، ورزشی، درمانی، فرهنگی، اداری، تاسیسات و تجهیزات، حمل‌ونقل و صنعتی برخوردار است.

محله دشتی‌ها

محله دشتی‌ها یکی از محلات با سابقه و با قدمت این شهر بشمار می‌رود. به دلیل مهاجرت از شهرستان در ابتدا با نظم و قانده خاصی رشد نکرده‌اند. بی‌نظمی فضایی در ساختار محله و شبکه‌های گذرگاهی دیده می‌شود. از محلات جنوبی شهر است که با محلات کولی‌ها، حاتم، کردوانی‌ها و مرکز شهر مجاورت داشته و از سمت جنوب به اراضی بایر منتهی می‌شود. سطح محله ۱۷۹ هکتار بوده و جمعیت آن از ۵۲۷۶ نفر در سال ۷۵ به ۶۰۳۶ نفر در سال ۸۵ افزایش یافته است. محله در زمینه خدمات تجاری، آموزشی، اداری، تاسیسات و تجهیزات و صنعتی دارای عملکرد ناحیه‌ای، شهری و فراشهری است.

محله حاتم

محله بعلت در حاشیه قرارگرفتن محل فساد و فحشا بوده و هیچ‌گونه نظم در شبکه گذرگاهی و معابر دیده نمی‌شود. پذیرای مهاجران فقیر و روستایی است. به صورت بی‌قواره رشد کرده و مهم‌ترین دلیل آن رانت‌خواری‌ها و بی‌برنامگی در طرح‌های توسعه شهری می‌توان اشاره نمود. این محله در شرق شهر واقع شده و در مجاورت با محلات دشتی‌ها و پاسداران قرار دارد. این محله از جهات شرقی و جنوبی به اراضی بایر منتهی می‌شود. سطح این محله برابر با ۱۰۱ هکتار بوده و جمعیت آن از ۲۶۴۳ نفر در سال ۷۵ به ۳۰۲۴ در سال ۸۵ افزایش یافته است. در این محله خدمات آموزشی، ورزشی و تفریحی، درمانی، تاسیسات و تجهیزات و حمل‌ونقل دارای عملکرد ناحیه‌ای می‌باشند.

محله پاسداران

از شهرک‌های جدیدالحداث در شهر خورموج است. شبکه‌های منظم و شطرنجی این موضوع را به خوبی نمایان می‌سازد. این محله به لحاظ فضایی در موقعیت شرقی شهر قرار داشته و در مجاورت با محلات حاتم، کللی‌ها، مرکز شهر و اراضی بایر است، مساحت این فضا ۹۱ هکتار بوده و جمعیت آن از ۲۷۳۰ نفر در سال ۷۵ به ۳۱۲۳ نفر در سال ۸۵ افزایش یافته است. این محله از نظر کاربری آموزشی در سطح شهر و از لحاظ کاربری ورزشی و تفریحی و تاسیسات و تجهیزات در سطح ناحیه خدمات‌رسانی دارد.

محله کللی‌ها

این محله از جمله محلاتی با سابقه زیاد در شکل‌گیری فضای شهر خورموج به‌شمار می‌رود. در مرحله دوم توسعه‌ی شهر قرار می‌گیرد. این محله در شمال شرقی شهر قرار داشته و در مجاورت محلات حاتم، پاسداران، بسیجیان و مرکز شهر قرار دارد. سطح آن ۶۵ هکتار است میزان جمعیت این محله از ۲۶۶۹ نفر در سال ۷۵ به ۳۰۹۴ نفر در سال ۸۵ افزایش یافته است. این محله تنوع قابل ملاحظه‌ای در عملکردهای فرامحله‌ای دارد که شامل خدمات تجاری، آموزشی، ورزشی، فرهنگی، اداری، فضای سبز، نظامی، حمل‌ونقل، تاسیسات و تجهیزات و صنعتی است.

محله بسیجیان

این محله از محلات در حال شکل‌گیری است که در بخش‌های محدودی از فضاهای آن ساخت و ساز انجام شده و قسم‌تهای عمده‌ای از آن نیز به عنوان اراضی در حال آماده‌سازی ذخیره شده‌اند. این محله در شمال شهر قرار داشته و مساحت آن بالغ بر ۱۱۰ هکتار است. این محله در سال ۷۵ فاقد جمعیت بوده و در سال ۸۵ دارای ۳۸۷ نفر رسیده است. در این محله تنها خدمات تجاری وجود دارد که از سرانه نامناسبی برخوردار است.

محله شهریار - چمران

از شهرک‌های طراحی و برنامه‌ریزی شده شهر خورموج به‌شمار می‌رود. از محلات جنوبی شهر بوده که سطح آن ۷۹ هکتار و در مجاورت با محلات بسیجیان، کردوانی‌ها و مرکز شهر قرار دارد و جمعیت این محله از ۲۴۲۲ نفر در سال ۷۵ به ۲۷۷۱ نفر در سال ۸۵ افزایش یافته است. کاربری‌های موجود در این محله غالباً دارای عملکرد ناحیه‌ای، شهری و فراشهری می‌باشند.

محله کردوانی‌ها

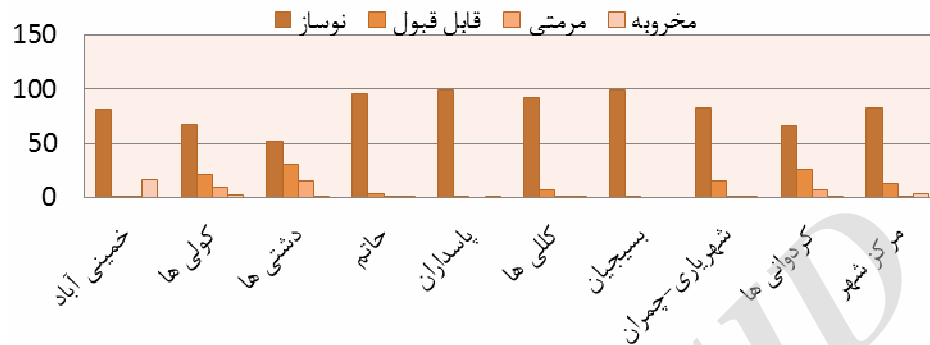
محله‌ای که بصورت خودجوش در اثر مهاجرت از نقاط مختلف شهرستان شکل گرفته است. این محله در غرب شهر خورموج قرار گرفته و به وسیله بلوار بسیج به دو نیمه تقسیم شده است. مساحت محله برابر با ۶۷ هکتار بوده و جمعیت آن از ۲۳۹۴ در سال ۷۵ به ۲۷۳۹ نفر در سال ۸۵ افزایش یافته است. این محله در زمینه خدمات تجاری، اداری، حمل‌ونقل و صنعتی، فرامحله‌ای عمل می‌نماید.

محله مرکز شهر

هسته اولیه شهر خورموج را بوجود آورده است. از بافتی قدیمی که سابقه زیادی دارد. به دلیل قدمت و عدم توجه در طرح‌های توسعه شهری داری شبکه‌های نامنظم است. تغییرات کالبدی کمتر صورت گرفته است. هیچ‌گونه پیاده‌روی و امکاناتی که مبین مبلمان شهری باشد در بطن محله دیده نمی‌شود. آسفالت معابر نامناسب است. دارای ضعف در پارکینگ عمومی است. هیچ‌گونه پارک محله‌ای در این محله دیده نمی‌شود. غالب داد و ستدهای اقتصادی، بانک‌ها، بنگاه‌های املاک شکلی تجاری به این محله شکل گرفته است. این محله از نظر موقعیت در مرکز شهر واقع شده و در مجاورت محلات دشتی‌ها، کللی‌ها، شهریاری و کردوانی‌ها قرار دارد. این محله ۴۷ هکتار از سطح شهر را به خود اختصاص می‌دهد و جمعیت آن از ۴۴۶۷ نفر در سال ۷۵ به ۵۱۱۰ نفر در سال ۸۵ افزایش یافته است. این محله در زمینه خدمات تجاری، درمانی، مذهبی، فرهنگی، اداری، نظامی، تاسیسات و تجهیزات، حمل‌ونقل و صنعتی دارای عملکرد فرامحله‌ای است.

کیفیت ابنیه به تفکیک محلات

با توجه به نمودار شماره ۱ کیفیت ابنیه در شهر خورموج آن را با وضعیت نوساز، مرمتی، قابل قبول و مخروبه می‌توان اشاره نمود. که بیشترین درصد به ابنیه‌های نوساز برمی‌گردد. ابنیه نوساز در سطح محلات بسیجیان و پاسداران و کم‌ترین میزان کیفیت نوساز در محله دشتی‌ها واقع شده است. بیشترین میزان ابنیه قابل قبول در سطح محلات دشتی‌ها واقع شده و کم‌ترین میزان این نوع ابنیه در محلات پاسداران و بسیجیان واقع شده‌اند. از نظر مرمتی نیز در سطح محله دشتی‌ها بیشترین درصد و کم‌ترین میزان نیز به محله بسیجیان می‌توان اشاره نمود. و نهایتاً بناهای مخروبه در سطح محلات در محله خمینی‌آباد و کم‌ترین میزان این بنا در سطح محلات بسیجیان، حاتم، شهریاری و کردوانی‌ها واقع شده است.

نمودار ۱- مساحت تعداد طبقات ساختمانی شهر خورموج به تفکیک محلات

وضعیت تعداد طبقات به تفکیک محلات

از ویژگی‌های بارز محلات به جهت تمایل وضعیت تعداد طبقات ساختمانی است که شهروندان شهر خورموج تمایل فراوانی نسبت به آن دارند. و این اهمیتی زیاد در برنامه‌ریزی کالبدی دارد. بیش-ترین مساحت بنای یک طبقه در سطح محلات خمینی‌آباد، دشتی‌ها حاتم و شهریاری می‌توان اشاره کرد. و محلاتی که بیش‌ترین ساختمان دوطبقه را در خود دارند می‌توان به محلات کللی، و مرکز شهر اشاره نمود. ساختمان سه‌طبقه عمدتاً در محله بسیجیان و کولی‌ها واقع شده است. و ساختمان چهارطبقه بیش‌ترین میزان آن در محلات کردوانی، شهریاری و دشتی‌ها واقع شده است و بیشتر ساختمان‌های سه‌طبقه نیز اداری است. به‌طور کلی در سال‌های اخیر گرایش به ساختمان‌های چندطبقه روند نسبتاً بالایی در سطح محلات خورموج دیده شده است (نمودار ۲)

نمودار ۲- وضعیت تعداد طبقات در شهر خورموج به تفکیک محلات

ویژگی‌های اجتماعی - اقتصادی محلات شهر خورموج

نیازها و سرنوشت مشترک گروه‌های انسانی یکی از عوامل شکل‌گیری محله‌های مسکونی به‌عنوان واحدهای اجتماعی - کالبدی است. زیرا از یک سو نیازهای روانی و از سوی دیگر نیازهای اقتصادی، اجتماعی، امنیتی ایجاد می‌کند که خانوارها و گروه‌های انسانی بصورت مجتمع زندگی کنند و این روابط خویشاوندی و طایفه‌ای، مشاغل و حرفه‌های مشترک، اقلیت‌های دینی و مذهبی، طبقات اجتماعی از شایع‌ترین عوامل همبستگی محسوب می‌شود، که در سطح محله تبلور فضایی - کالبدی می‌یابد، و واحدهای خدماتی که محله به آن نیازمند است، در مرکز محله قرار می‌گیرد. (فاطمی، ۱۳۸۷: ۲۷).

محله خمینی آباد

این محله از بعد خانوار زیاد بوده و از دلایل این موضوع را مهاجرین روستایی نقاط مختلف شهرستان می‌توان اشاره نمود. به دلیل آزاد شدن این نیروها از فعالیت‌های کشاورزی و محیط روستایی عملاً کمتر جذب مراکز دولتی بوده، بیشتر به شغل‌های غیر دولتی و کسب و کار آزاد اشتغال دارند. بیکاری در چنین محلاتی فراوان دیده می‌شود. هیچ‌گونه عناصر با ارزش شهری در این محله دیده نمی‌شود.

محله کولی‌ها

فعالیت اقتصادی پایاپای و تهاتری (کالا با کالا) انجام می‌گیرد. در قدیم به دلیل این که یکجانشین نبودند سیاه‌چادر نشانه و المان بارز این محله بشمار می‌رفت. رونق اقتصادی این گروه اقلیت، موجب یکجانشینی و سازگاری با افرادی شدند که خود از مهاجران نقاط روستایی شهرستان به‌شمار می‌روند، از آسیب‌های بی‌شمار اجتماعی هم‌چون اعتیاد جوانان به مواد مخدر رنج می‌برد. عناصر با ارزش شهری بجز مسجد زین‌العابدین دیده نمی‌شود. کولی‌ها هنوز به پوشش مخصوص به خود عادت دارند و این تمایزی را بین محلات دیگر بوجود آورده است.

محله دشتی‌ها

به دلیل موقعیت قرارگیری در لبه شهر و مرکز شهر از قابلیت‌های اجتماعی و اقتصادی فراوان بهره می‌برند. از دسترسی آسان و یکسان به امکانات و خدمات شهری برخوردارند و نسبت به محلات دیگر از نظر سواد در سطح بهتری می‌باشند.

محله حاتم

تحلیل فیزیکی این محله حاکی از این موضوع بود که خودرو بوجود آمده بود و برنامه‌ریزی دقیق جهت شکل‌گیری این محله بعمل نیامده، این عامل سبب‌شده ناهنجاری‌های اجتماعی - اقتصادی خصوصا در زمینه رانت‌خواری‌های زمین بیش از هر جایی در این محله دیده شود. عدم رونق اقتصادی در بین اهالی این محله، بیکاری فراوان جوانان، تمایل به سمت اعتیاد و فساد اجتماعی از دیگر شاخصه‌های اجتماعی - اقتصادی این محله به‌شمار می‌رود.

محله پاسداران

با توجه به این‌که از محلات برنامه‌ریزی شده سطح شهر خورموج بشمار می‌رود. اختلاطی از فرهنگ‌ها و گویش‌های مختلف در این محله دیده می‌شود.

محله کللی‌ها

در توسعه دوم شهر قرار گرفته است. بعد از مرکز شهر، سابقه زیادی در موقعیت‌یابی در شهر دارا هستند. غالبا به بازار آزاد، و کاسبی بیشتر اشتغال داشته و از این نظر موقعیت مناسبی در سطح شهر دارا می‌باشند.

محله بسیجیان

تقریبا شبیه به محله پاسداران از نظر موقعیت‌یابی در سطح شهر قرار دارند. فرهنگ و هویت خاصی را نمی‌توان در این محله جویا شد اغلب بصورت خوشه‌ای در سطح محله از نقاط مختلف شهرستان همانند سنایی، کردوانی، درازی، بادوله‌ای و غیره پراکنده شده‌اند.

محله شهریاری - چمران

محله شهریاری و چمران دارای بافتی یک‌پارچه از فرهنگیان است و دارای مراکز آموزشی در مقیاس استانی است. بالاترین میزان مشارکت‌ها در فعالیت‌های توسعه شهری دیده می‌شود و اغلب به شغل‌های دولتی اشتغال دارند.

محله کردوانی‌ها

گروه‌های مختلفی از افراد انسانی در این محله سبب شده است که از نظر درآمدی متفاوت باشند

گروه‌های کاسب، تاجر، کشاورز، مهاجران به کشورهای عربی، رنگ و لعاب و چشم‌انداز این محله را نسبت به بقیه محلات متفاوت نموده است.

محله مرکز شهر

محله مرکزی شهر خورموج مرکز ثقل خدمات بانکی است. نخستین بازار بصورت متمرکز شهری در این محله ایجاد شده بود. با ارزش ترین زمین‌های شهری در این محله قرار دارد. محله مرکزی شهر، میزان مشارکت به دلیل پیوند قومی بسیار دیده می‌شود، امنیت محله بسیار زیاد است و اطلاع و آگاهی مردم این محله در طرح‌های توسعه شهری و مشارکت حداکثری در این محله دیده می‌شود، تشابهات فرهنگی در این محله و مراکز آموزشی به چشم نمی‌خورد. آسیب‌های زیست محیطی در این محله آلودگی صوتی و هوا است.

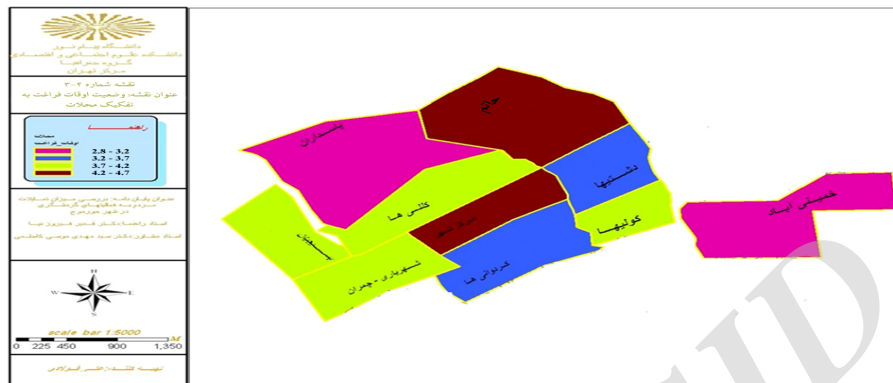
یافته‌های تحلیلی تحقیق

تحلیل فضایی مؤلفه‌های میزان تمایل به گردشگری

اوقات فراغت

یکی از موضوعاتی که در چند دهه اخیر ذهن بسیاری از صاحب‌نظران را به خود مشغول کرده است، بحث اوقات فراغت و نحوه گذران آن است. این امر، از مهم‌ترین راه‌های شناخت جوامع و نیز معیار مهمی برای سنجش تمایلات مردم در عرصه فرهنگ محسوب می‌شود.

با توجه به شکل (۲) نحوه گذران اوقات فراغت جامعه نمونه آماری به میزان ۳.۸ ساعت در روز نمایش داده شده است. این وضعیت در مرکز شهر که اغلب قشر فرهنگی و تحصیل کرده شهر می‌باشند به میزان ۴.۷ ساعت در روز با اقبال و تمایل بیشتری دیده می‌شود. کم‌ترین میزان تمایل به اوقات فراغت را با توجه به یافته‌ها در حدود ۲.۸ ساعت در محله خمینی‌آباد که غالباً مهاجران نقاط روستایی شهرستان را در بر می‌گیرند است و بقیه محلات نیز با درصدی کمتر نسبت به بالاترین نرخ اوقات فراغت مشاهده می‌شود.

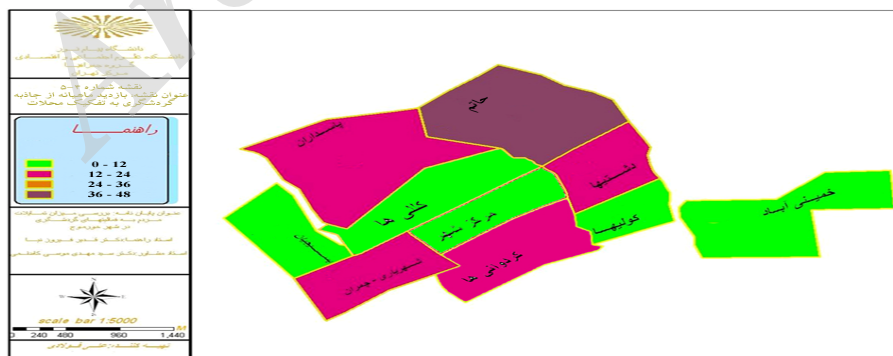
شکل ۲- وضعیت اوقات فراغت به تفکیک محلات

مراجعه به پارک‌ها

امروزه یکی از فضاهایی که در عرصه زندگی اجتماعی و فعالیت‌های روزمره افراد به چشم می‌خورد، و برای قشرهای متفاوت می‌تواند جذابیت خاص خود را داشته باشد، وجود پارک‌های شهری است. مراجعه ماهیانه به پارک‌ها در سطح جامعه نمونه ۱۶.۹ ساعت بوده است، که بیش‌ترین میزان مراجعه را به محله حاتم به میزان ۲۹.۵ ساعت و کم‌ترین آن به محله بسیجیان به میزان ۷.۵ اختصاص داده شده است. شکل (۳) این موضوع را به خوبی نشان می‌دهد.

بازدید از جاذبه‌های گردشگری

وضعیت بازدید ماهیانه از جاذبه‌های گردشگری در سطح محلات حاتم، کردوانی، پاسداران و شهریار به ترتیب به میزان ۴۷.۵، ۲۳، ۱۷.۸ و ۱۷.۴ ساعت بیش‌ترین و کم‌ترین میزان بازدید ماهیانه به محله بسیجیان به میزان ۰/۵ مربوط می‌شود.

شکل ۳- وضعیت بازدید ماهیانه از جاذبه‌های گردشگری به تفکیک محلات

مسافرت به شهرها

همان‌طور که در نقشه (۵) دیده می‌شود در سطح جامعه نمونه آماری ۲۴.۵ ساعت مشاهده شده است. که بیش‌ترین میزان در سطح محلات کردوانی‌ها، حاتم و پاسداران به‌ترتیب به میزان ۵۴.۴، ۳۳.۳ و ۳۰.۹ ساعت مشاهده شده است و کم‌ترین میزان در محلات خمینی‌آباد، کولی‌ها، کللی‌ها و بسیجیان به‌ترتیب به میزان ۹.۲، ۱۲.۶، ۱۴.۲، و ۱۵ ساعت مشاهده شده است.

جدول ۱- نتایج آزمون فرضیه دوم

مؤلفه	تفاوت بین محلات F	سطح معنی داری Sig	معنی دار با علامت +
گذران اوقات فراغت	1.781	.072	-
مراجعه روزانه به پارک	1.075	.381	-
مراجعه هفتگی به پارک	15.574	.000	+
مراجعه ماهیانه به پارک	1.421	.179	-
مراجعه سالیانه به پارک	1.026	.419	-
گردش روزانه	18.026	.000	+
گردش هفتگی	3.267	.001	+
گردش ماهیانه	4.672	.000	+
گردش سالیانه	4.560	.000	+
مسافرت روزانه	5.979	.000	+
مسافرت هفتگی	7.773	.000	+
مسافرت ماهیانه	2.136	.027	+
مسافرت سالیانه	5.490	.000	+

برای بررسی فرضیه پژوهش «بین میزان گرایش مردم نواحی مختلف شهر به گردشگری تفاوت معنی‌داری وجود دارد» با استفاده از ۱۳ مؤلفه آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه انجام شد. و نتیجه نشان داد که بین ۹ مؤلفه تفاوت معنی‌دار وجود داشته و در ۴ مؤلفه تفاوت معنی‌دار نیست و بدین ترتیب می‌توان نتیجه گرفت که این فرضیه مورد تایید است؛ جدول (۲)

نتیجه‌گیری

نقطه شروع توسعه اجتماعات انسانی، شکل‌گرفتن درک درستی از نیازهای مردم و پس از آن پایش دستاوردهای توسعه است. سنجش تمایلات محلات به گردشگری ابزار مناسبی برای چنین درکی عرضه می‌کند، زیرا مطالعه تمایل و انگیزه، راهی بین مسئولان محلی و شهروندان برای تعاملی سازنده که منجر به تفسیر و بحث در مورد موضوعات کلیدی موثر بر زندگی مردم می‌شود، باز

می‌کند. یافته‌های پژوهش حاضر حاکی از وجود نابرابری‌ها در دسترسی‌ها و امکانات و تسهیلات فراغتی سطح محلات است. مبنای این نابرابری‌ها که گاه در قالب موانع و محدودیت‌ها خود را متجلی می‌سازد عمدتاً سنی، جنسیتی و اقتصادی است، لذا ضرورت دارد برنامه‌ریزان فعالیت‌های گردشگری در کنار توجه به مقتضیات فرهنگی و اجتماعی به این متغیرها توجه کرده و شرایط استفاده کاربران فعالیت‌های گردشگری و فراغتی را به گونه‌ای برابر فراهم نمایند.

درواقع می‌توان گفت ترکیب جمعیت از نظر اجتماعی - اقتصادی در بخش‌های وسیعی از این بافت‌ها، همانند بافت‌های حاشیه‌ای خودرو است و جمعیت ساکن با هم تجانس فرهنگی ندارند، بنابراین به دلیل احساس جدایی و بیگانگی نسبت به همسایگان و ساکنان و فضای جدید دچار آشفتگی و سردرگمی می‌شوند. در بین محلات تفاوت زیادی در زمینه میزان بازدید از جاذبه مشاهده شده است تا جایی که بیش‌ترین میزان ساعت بازدید از جاذبه در محلات حاتم به میزان ۷۱.۹ و کم‌ترین میزان کولی‌ها، خمینی‌آباد به ترتیب به میزان ۳.۹ و ۱۰.۱ مشاهده شده است. هم‌چنین تفاوت زیادی در زمینه مسافرت در جامعه نمونه دیده می‌شود تا جایی که بیش‌ترین میزان تمایل به مسافرت در مرکز شهر، حاتم، شهریار به ترتیب به میزان ۶۰.۷، ۶۰.۳، ۵۷.۸ مشاهده شده و کم‌ترین میزان بسیجیان و خمینی‌آباد با ۱۳ و ۱۵.۵ ساعت بوده است. فرصت‌نیافتن برخی محلات شهر (خمینی‌آباد، کولی‌ها و حاتم) با مقتضیات جدید توسعه شهری، به دلیل این‌که بصورت خودرو رشد یافته‌اند. در نتیجه بسیاری از نیازهای ساکنین، بی‌پاسخ مانده است. و بی‌سامانی‌ها و اختلالات زیادی بر این محلات حاکم گردیده است. براساس نظریه مازلو، هنوز نیازهای مراحل اولیه این گروه تامین نشده تا به فکر گردشگری و گذران اوقات فراغت باشند. کم‌ترین تمایل به مراجعه به پارک‌ها بطور متوسط، محله بسیجیان به میزان ۱۲.۸ ساعت است در حالی که بیش‌ترین تمایل در سطح محلات حاتم و کولی‌ها به میزان ۶۲.۶ و ۴۸.۶ مشاهده شده است.

اولویت مراجعه به جاذبه‌های گردشگری در شهر خورموج، مذهبی بوده و این نشان از باورهای مردم در این زمینه دارد. هرچند در این نوع جاذبه‌ها، تک فضا‌هایی هستند که امکانات و تسهیلاتی از نظر ظرفیت، دسترسی، زیبایی و امکانات رفاهی دیده می‌شود. نبود پل‌های ارتباطی بین مردم شهر و مسولان جهت رفع نیازها و خواسته‌های فراغتی و به تبع آن عدم تعادل در تخصیص امکانات و تجهیزات تفریحی و گردشگری در سطح محلات به همراه خواهد داشت.

به‌طور کلی عواملی که باعث تفاوت‌هایی در سطح محلات شهر به فعالیت‌های گردشگری شده است عبارتند از؛ عدم قدرت خرید مردم در برخی محلات، عدم آگاهی و شناخت مردم در زمینه فعالیت‌های گردشگری، وجود تفاوت در پایگاه اجتماعی - اقتصادی خانوارهای شهر خورموج، تعلق یا عدم تعلق مکانی خانوارها، میزان تحصیلات، کیفیت و شرایط فیزیکی محلات از نظر امکانات و

تسهیلات فراغتی در سطح محلات و مهم‌تر از همه عدم توجه به نیازهای روحی و روانی است که می‌تواند موجب نابرابری‌هایی در سطح محلات شود.

پیشنهادات

امروزه با گسترش فضاهای باز جمعی و ایجاد مراکز فراغتی و تفریحی مدرن که یکی از اهداف مهم برنامه‌ریزان شهری است. به ارتقای ابعاد کمی و کیفی با حداکثر بازده و ایجاد جاذبه‌های متنوع در محلات شهر، هم‌چون اماکن تاریخی، فضاهای سبز، مراکز فرهنگی، امکانات ورزشی، تسهیلات مهمان‌نوازی، مراکز خرید و بازارها و... که جزء پارامترهای مهم شکل‌گیری گردشگری شهری و در زمره مهم‌ترین فعالیت‌های عمده مدیریت اجرایی شهرها در عصر حاضر است، می‌پردازند.

در حال حاضر با برنامه‌هایی که متولیان امر گردشگری خصوصاً میراث فرهنگی و شهرداری در زمینه توسعه راه‌های منتهی به جاذبه‌ها، و مرمت آثار تاریخی و تفریحی داشته‌اند، وضعیت فعالیت‌های گردشگری تحرک و پویایی نسبی پیدا کرده است. از طرفی در سطح محلات شهر نیز نابرابری‌هایی از نظر تسهیلات و امکانات رفاهی و خدماتی هم‌چون؛ وجود پارک‌ها، پیاده‌روها، خیابان‌کشی‌ها، و میادین دیده می‌شود. مطالب تحقیق حاکی از وجود شباهت‌هایی در زمینه تمایلات به گذران اوقات فراغت، انگیزه‌ها و هدف از سفر به شهرهای زیارتی، در سطح محلات دیده می‌شود. همین‌طور تفاوت‌هایی در زمینه میزان بازدید از جاذبه‌ها، وضعیت مراجعه به پارک‌ها، میزان مسافرت، نوع اقامت‌گاه‌ها، میزان حضور در جاذبه‌ها در سطح محلات مشاهده شده است.

باید توجه داشت که درک کامل از فرایندهای برنامه‌ریزی، محیطی، جامعه‌شناختی و انسان‌شناختی در شکل‌گیری پایدار فعالیت‌های تفریحی محلات به صورت پایدار و منحصر به فرد بسیار ضروری و لازم است. که متأسفانه چنین نگرش‌هایی به صورت سلیقه‌های فرهنگی و سیاسی اجرا می‌شود.

به‌طور کلی دوام و بقای پدیده گردشگری و فرآیند این صنعت فارغ از نوع گردشگر و هدف سفر، نیازمند تدارک و مهیابودن سسله‌ای از عوامل و عناصر شامل تسهیلات، تاسیسات و امکانات و وجود تناسب، ارتباط منظم و هماهنگ بین آن‌هاست. بسیاری از جاذبه‌های گردشگری اعم از تاریخی - تفرج‌گاهی و مذهبی شهرستان به دلیل عدم دسترسی مناسب و هم‌چنین عدم استقرار امکانات اولیه و تاسیسات رفاهی و حمل و نقل به دست فراموشی سپرده شده است.

منابع

- ابراهیم‌زاده، عیسی وبذر افشان، جواد (۱۳۸۶) مدل پخش فضایی هاگراستراند و پخشایش فضایی زعفران، در خراسان، صص ۱-۱۹)
- ارمغان، سیمین (۱۳۸۶) توریسم و نقش آن در جغرافیا، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی، اسلامشهر، چاپ اول
- اسلام، علی اکبر، (۱۳۸۲)، برنامه‌ریزی بازاریابی، شرکت چاپ و نشر بازرگانی، تهران
- افروغ، عماد؛ (۱۳۷۷) فضا و نابرابری‌های اجتماعی، ارائه الگویی برای جدایی‌گزینی فضایی و پیامدهای آن، انتشارات دانشگاه تربیت مدرس، تهران
- بهزاد فر، مصطفی و زمانیان، روزبه (۱۳۸۷) برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری با تکیه بر بخش محصول، نشریه بین‌المللی علوم مهندسی دانشگاه علم و صنعت ایران، صص ۸۹-۱۰۳)
- پور احمد، احمد، (۱۳۸۵) قلمرو فلسفه جغرافیا، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول.
- پور موسوی، موسی، (۱۳۹۰)، مشارکت شهروندان و برنامه‌های اوقات فراغت، شهرداری تهران. اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی، صص ۱-۱۰۳
- پیران، پرویز؛ (۱۳۶۹) دیدگاه‌های نظری در جامعه‌شناسی شهر و شهرنشینی، اطلاعات سیاسی اقتصادی، سال پنجم، شماره سوم.
- جاروندی، رضا و فرقانی، نازفر (۱۳۸۸)، مقایسه‌انگیزه‌های سفر در میان دونسل جوان و بزرگسال، پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه، صص ۱۲۳-۱۴۳
- خاکپور، براتعلی، (۱۳۸۸) تحلیل وضعیت اقتصادی، اجتماعی و کالبدی محلات شهر شیروان، همایش منطقه‌ای جغرافیا و توسعه پایدار شهرها دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیروان،
- رستمی، مسلم و شاعلی، جعفر (۱۳۸۸) تحلیل توزیع خدمات شهری در شهر کرمانشاه، فصلنامه چشم‌انداز جغرافیایی، شماره ۹، صص ۲۷-۵۱
- رضوانی، علی اصغر (۱۳۷۴) جغرافیا و صنعت توریسم، انتشارات دانشگاه پیام نور
- رفیع پور، فرامرز (۱۳۶۴) جامعه روستایی و نیازهای آن، پژوهشی در ۳۲ روستای برگزیده استان یزد، شرکت سهامی انتشار، چاپ اول، تهران
- رفیعیان، مجتبی و حاجی نژاد، علی (۱۳۸۹)، بررسی متغیرهای فردی موثر بر رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط زندگی، جغرافیا و توسعه، شماره ۱۷، صص ۶۳-۸۲
- ژان باتیسته، برنادرز، (۱۳۸۳) «شهر» مترجم علی اشرفی، انتشارات دانشگاه هنر، تهران،
- سجادی، ژیللا (۱۳۸۷) بررسی علل و پیامدهای اجتماعی فضایی مهاجرت‌های درون شهری، مطالعه موردی: بافت قدیم تهرانپارس در منطقه ۸ شهرداری تهران، پژوهش‌های جغرافیای انسانی

- شماره ۶۶، زمستان ۱۳۸۷، صص ۹۹-۱۱۶
- شکوئی، حسین و موحد، علی (۱۳۸۱) شناخت الگوی فضایی شهر اصفهان با استفاده از سیستم GIS دانشگاه تربیت مدرس، دوره ۶
- شکوئی، حسین، (۱۳۸۲) فلسفه‌های محیطی و مکتب‌های جغرافیایی، انتشارات گیتاشناسی، جلد دوم، چاپ اول
- شکوئی، حسین (۱۳۷۲) جغرافیای اجتماعی شهرها، اکولوژی اجتماعی شهر، انتشارات جهاد دانشگاهی، چاپ دوم
- شکوئی، حسین، (۱۳۷۴) جغرافیای کاربردی و مکتب‌های جغرافیایی، انتشارات آستان قدس رضوی، چاپ سوم
- فاطمی، الهام (۱۳۸۷) دانشگاه آزاد سنندج، مرمت و ساماندهی بافت قدیمی محله قطار چیان
- فنی، زهره (۱۳۸۷) برنامه‌ریزی مردم محور (مشارکتی) در مقیاس خرد شهری (محله) نمونه موردی: محله اسلام‌آباد زنجان، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی - ش ۹۸
- لمسدون، لس (۱۳۸۰)، بازاریابی گردشگری، ترجمه گوهریان، محمد ابراهیم، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران
- محمدی، جمال (۱۳۸۶) ارزیابی کیفی نقش فضاهاى سبز شهری و بهینه‌سازی استفاده شهروندان از آن در شهرکرد، ۹۵- محیط شناسی، سال سی و سوم، شماره ۴۴ زمستان ۸۶، صفحه ۱۰۴
- مومنی، مصطفی؛ رضویان، محمد تقی و مهدوی وفا، حبیب الله، (۱۳۸۶) مقایسه تطبیقی نقش تهران بر تحولات سازمان فضایی شهر های لواسان و شریف آباد از دهه ۱۳۵۰ تاکنون، علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره دهم، شماره چهار، ویژه‌نامه زمستان ۸۷
- نادری، مجید و فروزانگر، حمید و ابافت یگانه، منصور (۱۳۸۷) سنجش چارچوب ارزیابی سرمایه اجتماعی در ساختار شهری با تاکید بر نقش فضای شهری، پژوهش مدیریت شهری، نشریه همگامان، شماره ۱، صص ۸۷-۹۹
- نجات حیسنی، سید محمود، جامعه مدرن، شهروندی و مشارکت، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۵، انتشارات سازمان شهرداری‌ها، تهران ۱۳۷۶
- وارثی، حمید رضا-رخشانی نسب، حمید رضا و تقوایی، مسعود (۱۳۸۹) تحلیل فضایی عوامل موثر بر عملکرد آژانس مسافرت هوایی در ایران، همایش برنامه‌ریزی و آمایش فضا
- Acevedo, Claudia Rosa (2003) *UNDERSTANDING BRAZILIAN SENIOR TRAVELERS*, Annual Meeting, PP(225-230)
- Beerli, A., and Martin, J.D. Tourists characteristics and the perceived image of

- tourist destinations; a qualitative analysis- a case study o Lanzarote, Spain, Tourism Management, 2004,pp.623-636
- Carmelo J. León (*), Juan M. Hernández and Matías González (1995); ENDOGENOUS LIFECYCLE AND OPTIMAL GROWTH IN TOURISM University of Las Palmas de Gran Canaria Facultad de Ciencias Economicas y Empresariales
 - Niemelä - Titta (2010) Motivation Factors in Dark Tourism- Hospitality Management-pp(1-52)
 - saengchan ,Rattana& Lertwannawit ,Aurathai(2010) Tourist Consumer Behavior and Destination Positioning for Chainat Province ,pp(643-651).
 - San Martin,H. , Rodriguez del Bosque, I. A.,(2008). Exploring the cognitive - affective nature of destination image and the role of psychological factors in its formation, Tourism Management, 2008, No.29, pp.263-273
 - Simon, K, 1991, Toward an Understanding of Contextuality of Mode of Life, Environment and Planning: Society and Space, 9.
 - Baloglu, S. &Mc Cleary, K. W., A model of destination image formation, Annals of Tourism Research, 1999, vol.26,No.1,pp.868-897
 - Colman, James (1999) foundations of social theory, ManouchehrSaboury, ney publications first edition, Tehran.

Archive